

Nyt fra Fugleværnsfonden

DANSK ORNITOLOGISK FORENING

DECEMBER 2009

STØT FUGLEVÆRNSFONDEN – GIV ET BIDRAG

- Du kan støtte økonomisk gennem enkeltbidrag til Fugleværnsfonden via vedhæftede girokort, netbank eller vores hjemmeside.
- Du kan oprette en gavebrevsaftale, hvor du tegner dig for et fast årligt beløb over en 10-årig periode.
- Du kan betænke Fugleværnsfonden i dit testamente. Fugleværnsfonden er godkendt til at modtage testamentariske gaver uden fradrag af boafgift, så hver en krone testamenteret til Fugleværnsfonden kommer fuglene og naturen til gode.
- Du kan også støtte vores arbejde ved at blive medlem af en af vores frivillige, lokale arbejdsgrupper.

Læs mere om de forskellige støttemuligheder på www.fugleværnsfonden.dk

Fugleværnsfonden ejer og forvalter en perlerække af fugle-reservater over hele landet, og både opkøb og naturpleje koster mange penge. Den daglige drift af reservaterne er dels sikret via renterne fra en grundfond og dels via indtægter fra private fonde og offentlige puljer. Støttebidrag, gavebreve og midler fra arv betyder, at vi kan erhverve et nyt fuglereservat eller forbedre de eksisterende områder med nye publikumsvenlige faciliteter. Især arbejder vi på at sikre, at vi fortsat kan udvikle fondens reservater.

Dit bidrag er med til at sikre, at også kommende generationer kan opleve glæden ved de vilde fugle og den uberørte natur.

Elise Frydensberg,
Direktør i Fugleværnsfonden

Støttebidrag: Danske Bank reg. nr. 4180
kontonr. 509-4232

FUGLEVÆRNSFONDENS BESTYRELSE

Formand: Martin Iversen; viceskoleinspektør

Næstformand: Lennart Ricard; advokat, cand.jur.

Birger Christensen; cand.jur.

Henrik Knuth-Winterfeldt; cand.jur.

Martin Kviesgaard; bankdirektør

Torben Bøgeskov; naturvejleder

Christian Hjorth; fhv. skoleinspektør, formand for DOF

Peter Friis Møller; forstkandidat, cand.silv.

Nils-Erik Norsker; advokat, cand.jur.

Ole Have Jørgensen; cand. scient.

Henrik Nepper-Christensen; cand. polit.

Jonna Odgaard; journalist

Fugleværnsfondens sekretariat

Direktør: Elise Frydensberg

Biologisk medarbejder: Søren Ferdinand Hansen

Naturvejleder: Allan Gudio Nielsen

Sekretær: Ingrid Hostrup Petersen

Webansvarlig: Helle Hjorth

Frivillig: Ellen Hansen

Redaktion og tekst: Jan Skriver, Elise Frydensberg (ansvh.), Søren F. Hansen og Allan Gudio Nielsen

Forside: Rødhals. Foto: Allan Gudio Nielsen

Fugleværnsfonden, november 2009.

ISSN: 1901-5127

FRISTEDER FOR FUGLE OG FOLK

Fugleværnsfonden arbejder målrettet i fuglenes og naturens tjeneste ved at sikre og forbedre flere åndehuller i den trængte danske natur

AF JAN SKRIVER

Der er mere end nogensinde tidligere i Danmark brug for en privat naturbeskyttelsesorganisation som Fugleværnsfonden.

Dansk natur er under ekstremt hårdt pres i et intensivt dyrket land, hvor industrilandbruget og husdyrproduktionen lægger beslag på langt størsteparten af jorden.

Det fastslår Martin Iversen, der er formand for Fugleværnsfonden, som er en almennyttig erhvervsdrivende fond stiftet af Dansk Ornitologisk Forening (DOF) og med egen økonomi og bestyrelse.

- Mere end to tredjedel af Danmark er produktionsarealer, hvor der stort set ikke bliver levnet plads til den vilde natur. I Fugleværnsfonden arbejder vi målrettet på at sikre og forbedre flere af naturens åndehuller i landskabet til glæde for både fugle og folk, siger Martin Iversen.

I dag ejer og driver Fugleværnsfonden landet over 20 reservater, der til sammen er på godt 850 hektar.

- Vores samlede fuglevenlige areal svarer cirka til størrelsen på et middelstort dansk gods, hvilket ikke er meget, når man tænker på vigtigheden af at passe godt på vores fælles naturværdier. Men hvad vi måtte mangle i landskabelig volumen, det har vi i kvalitet og engagement.

Fugleværnsfonden vil være blandt de bedste naturforvaltere i Danmark ved at drive reservaterne optimalt af hensyn til fuglene og den mangfoldige natur, siger Martin Iversen.

HIMMELFLUGT PÅ JORDPRISER

Priserne på jord har taget en himmelflugt de senere år. Derfor er det vanskeligt for en lille, privat naturbeskyttelsesorganisation at købe store naturejendomme. Det skorter ellers ikke på henvendelser og opfordringer fra folk, som foreslår fonden at købe konkrete områder.

I takt med de voldsomt stigende jordpriser er Fugleværnsfonden slået ind på en særlig strategi i naturbeskyttelsens tjeneste.

- Vi får mere og mere fokus på nødvendigheden af at indgå partnerskaber for eksempel med andre fonde eller virksomheder. Det vil sige, at vi laver en aftale med ejeren af et naturområde om at gennemføre en fugle- og naturvenlig drift af arealet. Med aftalen i hånden går vi så at sige ud og spiller en aktiv rolle som fugle- og naturforvaltere ved at lave en nøje gennemtænkt naturpleje og udføre naturgenopretninger, som gør det pågældende område bedre for fugle, fauna og flora. På den måde behøver vi

Nyord Enge set fra oven. Luftfoto: J. K. Winther

ikke at sidde med ejerskabet for at arbejde i fuglesagens tjeneste, siger Martin Iversen.

TROFASTE STØTTER

I gennemsnit modtager Fugleværnsfonden hvert år bidrag på et par millioner kroner. Fire millioner kroner er det højeste enkeltbeløb, der hidtil er testamenteret fonden til opkøb og drift af natur.

- Vi har en yderst loyal og trofast støttekreds med afsæt i Dansk Ornitologisk

Martin Iversen. Formand for Fugleværnsfonden

Forening, der tæller cirka 14.000 medlemmer. Vores faste bidragydere ved, at vi veksler deres støttekroner til noget godt for fuglene, påpeger Martin Iversen.

- Men vi får også flere og flere henvendelser fra naturglade danskere, som vil testamentere beløb til natur- og fuglebeskyttelse. Jeg tror, at tendensen bevæger sig i retning af, at vi rykker tættere sammen om at værne åndehullerne i det fri, siger formanden for Fugleværnsfonden.

MED HAVØRNEN PÅ JAGT

Nordeuropas største rovfugl, havørnen, kan opleves på flere af Fugleværnsfondens reservater. Et par af stederne er der næsten garanti for udsigt til ørne

AF JAN SKRIVER FOTO: HELGE SØRENSEN

Det var en vinterdag, hvor kulden og isen havde overtaget i kystnaturen, men omkring Nyord på Møn var der våger fyldte med blichøns og andre vandfugle.

Det blev en dag, som Allan Gudio Nielsen, der er naturvejleder i Fugleværnsfonden, aldrig vil glemme.

For på fondens reservat Nyord holdt havørne træf for kystens kødædere.

- Den dag talte jeg 11 ørne, der på skift jagede blichøns i de våger, som fuglene var tvunget til at svømme rundt i på grund af isdækket, fortæller Allan Gudio Nielsen.

- Det var en fantastisk oplevelse at se så mange

ørne i det flade landskab på et begrænset område. Og det bedste er, at der på Nyord i disse år er garanti for ørne

året rundt. Ganske vist ikke 11 ad gangen, men en enkelt eller to, vil jeg godt garantere. Så vidt som man altså kan give en garanti, når det er natur, vi har med at gøre, siger naturvejlederen.

TAG UD OG SE "DEN FLYVENDE DØR"

Også ved Nørreballe og Tryggelev Nor på Sydlangeland bliver der stort set hver dag året rundt set havørne, så

er det sikkert havørnen, der sidder på taget og ser firskåren ud, fortæller Allan Gudio Nielsen.

EN SUCCESHISTORIE

Historien om havørnen i Danmark er historien om en rovfugl, der på ny tog sit tabte land i besiddelse efter mere end 80 års fravær.

I 1800-tallet var der mindst 50 par havørne i Danmark. Men så gik en udryddelseskampagne over landet med afsæt i et had til alle rovfugle, for de åd kød og var dermed uønskede konkurrenter til det jagende menneske.

I 1912 blev havørnen udryddet i vores lille, flade land, der med sine mere end 7.000 kilometer krinkelkrogede kyster med fjorde, vige, bredninger og søer i baglandet, er ideelt til en ørn, der lever af fisk og fugle knyttet til vand.

Men ørnen kom tilbage, da tiden var moden.

I 1996 genindvandrede havørnen som dansk ynglefugl. Og bestanden er lige siden vokset, så der nu yngler cirka 25 par havørne i Danmark, de fleste i den sydøstlige del af landet.

Siden genindvandringen har den danske bestand af havørne fostret næsten 200 flyvedygtige unger.

Havørnen, der på grund af sine brede og firkantede vinger, er blevet kaldt "den flyvende dør", har åbnet for nye naturoplevelser derude.

- For få årtier siden kunne man kun ganske få steder i Danmark om vinteren være heldig at se en havørn. Det nye er, at man nu kan opleve ørnene året rundt på rigtig mange danske lokaliteter. Hvis flokke af gæs eller ænder flyver skræmte op, så vær ekstra opmærksom. Det kan være havørnen, der har indledt sin jagt, siger Allan Gudio Nielsen.

det blot handler om at ramme det rette tidspunkt på dagen for en audiens hos himlens hersker.

De langlandske havørne er set jage skarver og grågæs i Fugleværnsfondens reservater på øen. Og en dag fortærede en af ørnene en gedde.

På Hyllekrog på Lolland jager havørne næsten dagligt i kystnaturen, hvor de også tager til takke med et ådsel, der er skyllet op på stranden.

- Helt ude på spidsen af Hyllekrogs lange landskabsfinger er der markeringsbøjer på havet tæt ved kysten. På disse bøjer kan man være heldig at se en havørn sidde og spejde, siger Fugleværnsfondens naturvejleder.

- Eller også sidder ørnen på den lille ø Storeager i bugten nord for Hyllekrog. På denne lave ø er der en færehytte, og hvis man synes, at hytten har fået en skorsten, så

FRIVILLIG PÅ FUGLEFRONTEN

Fugleværnsfondens natur bliver plejet, og den altoverskyggende kæmpebjørneklo bliver bekæmpet. Derfor trækker Bjørnebanden i reservatet Vaserne ved Furesøen i arbejdstøjet hver mandag

AF JAN SKRIVER

Hun er med i Bjørnebanden, der dog næppe er overvåget af Politiets Efterretningstjeneste, for bandens formål er såre fredeligt, selv om der er tale om en kamp.

Mette Alkjær og hendes syv naturvenner i Bjørnebanden kæmper med spader og macheter mod den kæmpemæssige skærmpolte bjørneklo.

Denne op imod tre meter høje gigant i planternes verden er fredløs i dansk natur, for den hører slet ikke hjemme hos os, den stammer nemlig fra Asien.

Men hvad der er værre endnu, så er bjørnekloen dominerende, og den kan skygge alt i sit nabolag ihjel.

- Det kan sikkert se voldsomt ud, når vi bevæbnet med langbladede macheter hakker bjørnekloens kraftige stængler over. Eller når vi med spader i det tidlige forår stikker de friske planter ved roden. Men kampen handler om at hjælpe vores oprindelige natur både til glæde for fugle og folk, siger Mette Alkjær, der er med i Fugleværnsfondens arbejdsgruppe i reservatet Vaserne ved Furesøen.

Bjørnebanden er en del af denne arbejdsgruppe, der trods sin hårde kamp mod de uønskede vækster, også har hyggen i højsædet.

- Fra tidligt forår og til sidst på sommeren mødes medlemmerne af Bjørnebanden hver mandag aften for at bekæmpe bjørneklo i Vaserne. Vi kender efterhånden hinanden rigtig godt i gruppen, og det sociale sammenhold er en del af vores drivkraft.

- Derudover er vi i Bjørnebanden med til at udføre andre arbejdsopgaver og deltage i fælles arbejdsdage for Fugleværnsfondens. Arbejdet for fuglene og fællesskabet omkring dem er blevet en del af mit liv, fortæller Mette Alkjær,

Mette Albæk svinger hammeren ved udstillingsbygningen i Vaserne. Foto: Henrik Kisbye

mens hun er ved at reparere gulvet i Pavillonen i Vaserne, der ligger mellem Holte og Birkerød.

FUGLEVÆRNSFONDENS RYGRAD

For det er efterår, og sæsonen for at bekæmpe bjørnekloer og slå græs er forbi, men der er altid opgaver derude.

Mette Albæk, der er født 100 meter fra Furesøen, i hvis nordøstlige hjørne Vaserne ligger, er en af de knap 200 fugle- og naturglade danskere, som jævnligt tager en tårn i Fugleværnsfondens tjeneste.

Hele 13 arbejdsgrupper jævnt fordelt over hele landet sørger for at passe og pleje naturen og faciliteterne for publikum i reservaterne.

De frivillige i arbejdsgrupperne repræsenterer selve rygraden i fondens arbejde med at gøre naturområderne så fuglevenlige og gæstfri for besøgende som muligt.

- For mig repræsenterer Fugleværnsfondens en form for lys i mørket og et håb om bedre vilkår for vores natur. Alt for mange små naturområder er blevet ødelagt af landbruget og industrien, og i 2008 blev alle brakarealer dyrket op over hele Danmark. Det er skrækkeligt, at naturen fortsat bliver trynet så voldsomt i et af verdens rigeste lande, siger Mette Alkjær, der er glad for den nære natur og de oplevelser, der året igennem byder sig til, bare man opsøger dem.

- Jeg holder af årstidernes skiftet, og genkendelsens glæde er stor, når en plante kommer op af jorden i april, eller en trækfugl vender tilbage i maj. Det er ikke fordi, at jeg altid

registrerer alle fugle, og jeg kan sagtens glemme min kikkert, når jeg skal på tur i Vaserne. Men at vide at den lille flagspætte er i skoven, mens hvinænderne dykker ude i søen, er ofte nok for mig, siger Mette Alkjær, hvis kæreste også er fuglekigger. Men han har hele verden i kikkerten, hvor Mette nøjes med det nære udsyn.

- Jeg er vild med Vaserne og Furesøen i det hele taget. Der er uberørte partier med ellesump, og der er en magi af jomfruelighed i store dele af området. Herude har man en fornemmelse af, at man godt kan finde steder,

Smuk ser den ud bjørnekloen, men planten skygger al anden vegetation væk, og derfor skal den væk. Foto: Jan Skriver

hvor der aldrig har været mennesker, siger Mette Alkjær.

VASERNE – EN ØJENÅBNER

Det er dog fra Pavillonen, hvor besøgende i Vaserne blandt andet kan se plancher, der fortæller om området, at Mettes engagement har sit afsæt.

- Når vi er ude for at arbejde i fuglesagens tjeneste, kommer mange mennesker og spørger, hvad det i grunden er,

vi laver. Det giver ofte anledning til en god snak om natur og naturbevarelse. På den måde er Fugleværnsfondens sine arealer med til at åbne lokalbefolkningens øjne for værdien i at passe på vores fælles fugle og naturgrundlag. Det er vigtigt, at vi er en slags symboler på, at det kan nytte at kæmpe naturens sag, siger Mette Alkjær, der er uddannet pædagog, men som i dag arbejder i en planteskole.

Det giver glød og glæde også i arbejdsdagen at være ude under den åbne himmel, hvor fuglene færdes.

VEGETARER BANER VEJEN FOR FUGLE OG FLORA

De vilde heste på Sydlangeland er blevet en kæmpe turistattraktion.

På Sydlangeland græsser vildheste til gavn for gæs og gøgeurter i Fugleværnsfondens reservat Gulstav Mose. Græssende dyr er af vital betydning for mangfoldigheden i mange naturområder

AF JAN SKRIVER FOTO: ALLAN GUDIO NIELSEN

Der er vrinsk, der er spark, der er stejlen, og der er måske en parring med i pakken af oplevelser, hvis man står og spejder fra fugletårnet ved Gulstav Mose,

Fugleværnsfondens reservat nær sydspidsen af Langeland.

For de vilde Exmoor-heste, der afgræsser 100 hektar landskab i den sydvestlige del af Langeland, har fri adgang til Gulstav Mose, og hestene færdes ofte tæt på tårnet.

Men de vilde heste repræsenterer ikke bare vildskab og æstetik i landskabet, de gør også stor nytte som naturplejere.

- Vildhestene går ude hele året, og de nipper, græsser og studser landskabet, så det ser helt anderledes ud end et indhegnet terræn med græssende kreaturer, der på en måde efterlader sig et firkantet indtryk. I vildhestenes terræn er der stor variation, og der hersker en form for spænding, fordi hestene har deres naturlige adfærd, hvor man kan opleve hierarkiet og magtkampene i flokken, siger Allan Gudio Nielsen, der er naturvejleder i Fugleværnsfonden.

Sydlangelands cirka 50 vildheste er sat ud af Skov- og Naturstyrelsen, men de har fri adgang til at æde løs i Gulstav Mose. Dyrenes appetit og hestekræfter har blandt

andet bidraget til en voksende bestand af gøgeurter, Danmarks orkideer.

- Mosen byder sidst på foråret på et lilla tæppe af majgøgeurter, der er en pryd for øjet. Hvis der ikke var græssende dyr i Gulstav Mose, ville dueurter, lysesiv, tagrør og dunhammer overtage scenen fra de mere sarte blomster som gøgeurter. Da ville den dominerende vegetation så at sige slukke lyset for mange lave plantearter og de værdier, der er i et åbent landskab, siger Allan Gudio Nielsen.

TIL GLÆDE FOR FUGLENE

Også mange ynglefugle vil få ringere levevilkår, hvis et terræn gror til i tætte krat.

For eksempel vil viben miste sine fugtige og åbne flader at yngle og søge føde i, mens grågåsen vil komme til at mangle arealer med lav, spirende vegetation at servere for sine gæslinger, når de i april forlader rederne i rørskoven.

- På en måde er det de senere årtier blevet mere nødvendigt med græssende dyr i mange danske naturområder. Industrielandbruget og den meget intensive produktion af husdyr fører nemlig på mange egne til nedbør beriget med næring, der stammer fra fordampningen fra stalde-

Majgøgeurten vokser tæt i Gulstav Mose.

ne. Denne regn fyldt med substrat bevirker, at nogle få arter af planter, som kan tåle store mængder af gødende kvælstof, udkonkurrerer de fleste andre plantearter. Og så får vi en stor ensformighed i landskabet. Blandt andet

derfor er græssende heste, kreaturer og får af vital betydning for kvaliteten af rigtig mange naturområder i Danmark, siger Allan Gudio Nielsen.

KREATURER GUMLER LØS

I omkring halvdelen af Fugleværnsfondens 20 reservater græsser kvier og kødkvæg. På Agerø i Limfjorden, ved Stubbe Sø på Djursland, på Lollands tommelfinger Hyllekrog og på Nyords saftiggrønne enge gumler drøvtyggere løs i fuglelivets tjeneste.

Ved Nivå Bugt er det planen at lade skotske højlandskvæg, der kan gå ude året rundt, græsse og naturpleje den strandeng, som er Fugleværnsfondens seneste reservat.

- Helårsgræsning vil blive et kodeord for os de kommende år. Dyrene er ikke kun en fordel for fugle og blomster. Der er også et rigere liv af insekter forbundet med græsædere, og det har mange småfugle gavn af. Særligt i deres yngletid. Stære og vipstjerter finder et ekstra fødegrundlag i kokasserne på enge og marker. Det tæller også med i regnskabet, når fordelene ved at have dyr på græs, skal gøres op, siger naturvejlederen.

Ved Ravnstrup Sø på Sydvestsjælland beviste en flok får deres værd for fuglene og naturen, da de for fire år siden gumlende gik løs på et buskads af bjørneklo.

Fugleværnsfondens arbejdsgruppe ved søen havde ikke været i stand til for alvor at få bugt med bjørneklørerne, men fårene har i løbet af få sæsoner effektivt ædt sig igennem problematikken.

PÅ GANGSTIER MOD GRÅGÆS OG RYLER

Handicappede og gangbesværede har gode muligheder for at komme i nærkontakt med de vilde fugle i Fugleværnsfondens reservater. Blandt andre takket være Børge Rasmussens indsats med gode ideer og fingersnilde

TEKST OG FOTO JAN SKRIVER

Børge går ved hjælp af sine to stokke, og Aase skubber Ove af sted i kørestolen, mens Anettes lydløse eldrevne minicrosser sørger for, at hun kan komme ud til fugleskjulene ved Bøjden Nor på Sydfyn.

Her kan vi få nærkontakt med store flokke af vilde grågæs.

Inden afgang ud ad stien har vi kigget på plancherne og læst lidt på lektien, så vi er forberedte på, hvilke fuglearter der sandsynligvis venter derude.

Uden at fuglene kan se os, når vi skjulene, hvis åbne vinduer åbenbarer den skønneste udsigt til den sydlige del af Lille Bælt og til gæssene, ænderne og vadefuglene, der søger føde eller hviler i Noret.

- Fantastisk at vi kan komme så tæt på grågæssene, siger Anette Erfurth, der som 17-årig brækkede sin hals i en badeulykke, så hun blev handicappet og afhængig af andres hjælp.

- Hvad er det for nogle små, grå fugle, der vimser omkring i pytterne i kanten af engen, spørger hun, da vi har studeret gæssene en tid.

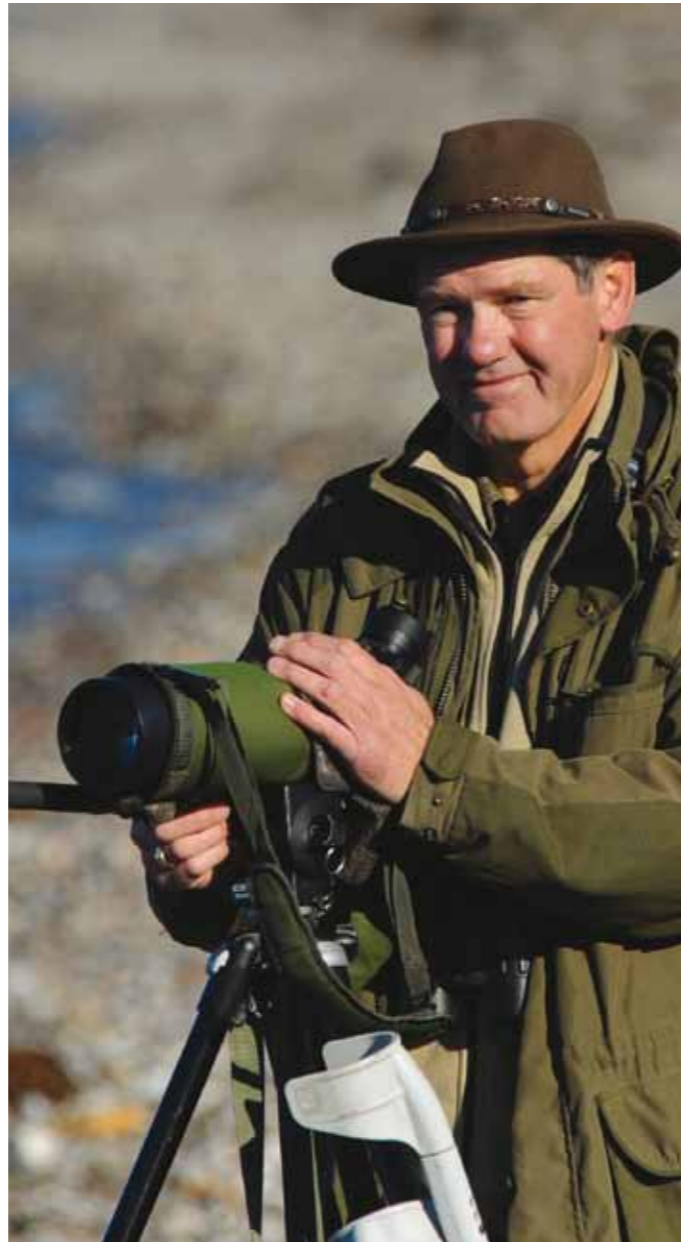
- Det er ryler i vinterdragt. Derfor er de ikke så prangende i farverne, svarer Børge Rasmussen, der er dagens fuglekundige guide, mens vi fra fugleskjulets halvmørke i vores kikkerter ser ud på fuglevrimlen på en af efterårets klare dage.

57-årige Børge Rasmussen, der bor i Odense, er som invalidepensionist stort set blevet fuglekigger på fuld tid, og han er en værdsat frivillig med teknisk snilde og hånddelag i Fugleværnsfondens.

- Mit engagement i fonden begyndte i reservatet Gulstav Mose på Sydlangeland, hvor jeg gav en hånd med, da fugletårnet blev bygget. Derefter er det gået slag i slag, så jeg har hjulpet med at designe og etablere læhegn, plankestier, observationsskjul og borde og bænke til flere af reservaterne på Fyn og Langeland, fortæller Børge Rasmussen, der indtil 1985 var selvstændig tømrermester med en snes ansatte.

En flot udsigt til grågæs og ryler.

Børge Rasmussen – Fugleværnsfondens handyman i det fynske.

Fra fugleskjulet ved Bøjden Nor kan også kørestolsbrugere nyde synet af de mange fugle.

FUGLE OG FÆLLESSKAB

En skæbnesvanger dag faldt han flere meter ned fra et stillads og knuste sit bækkenparti, og i løbet af et splitsekund var der afstukket en ny kurs i livet for Børge Rasmussen.

Han måtte opgive sin tilværelse som tømrermester og i stedet finde sig et mindre fysisk krævende arbejde.

I 2004 blev han tildelt invalidepension, hvilket gav ham mulighed for at dyrke sin lidenskab for fuglene og fællesskabet omkring dem stort set hver dag.

Som gangbesværet med stokke som nødvendige allierede har Børge Rasmussen bedre end de fleste kunnet bidrage med konstruktive råd til handicapvenlige faciliteter på Fugleværnsfondens arealer.

- Fællesskabet om fuglene i det fri betyder alt for mig, og i den udstrækning mine kræfter og min bevægelighed gør det muligt, er jeg med, når naturen skal plejes i reservaterne. Det er godt at opleve, at en fælles interesse som fugle og natur kan gøre, at man på en eller anden måde snakker det samme sprog. Som inkarneret ornitolog vil man altid være en del af den store fuglekiggerfa-

milie, uanset hvor man kommer i landet, siger Børge Rasmussen, mens Bøjden Nor byder sig til spejlblank og rig på vandfugle.

- Bare vent til januar, februar og et stykke ind i foråret, da kan der raste op imod 5.000 dykænder som troldænder, bjergænder og taffelænder i Noret.

Bøjden Nor er et af de allerbedste steder i Danmark at opleve store flokke af bjergænder, der ellers holder til et stykke fra kysterne, så de er svære at se fra land, forklarer Børge Rasmussen.

Mens færgen mellem Als og Bøjden sejler forbi Noret, letter grågæssene og flyver længere nordpå i reservatet.

Synet og lyden af gakkende gæs bliver et punktum på en formiddag med fugle.

- Tak for synet, Børge, siger Anette Erfurth, mens vi både går og triller tilbage mod P-pladsen og bilerne.

Også Fugleværnsfondens reservater Søgård Mose, Sølsted Mose, Tryggelev Nor, Vaserne og Nyord byder på handicapvenlige adgangsforhold, som for eksempel også børnefamilier på udflugt med klapvogn kan have glæde af.

Knorr – knorr – en flok lysbugede knortegæs gør klar til landing.

PÅ BESØG HOS DANMARKS VIGTIGSTE FUGL

Svalbards lysbugede knortegås er helt afhængig af danske fjorde og enge. Fugleværnsfondens reservat Agerø på Mors i Limfjorden er et af de absolut vigtigste områder for de fåtallige arktiske gæs

TEKST OG FOTO JAN SKRIVER

Fjorden er spejlblank, det er i maj, og græsset på engen er grønt og rigt på næring.

Flere end 3.000 lysbugede knortegæs er samlet på Agerø i Limfjorden på sydvestspidsen af Mors.

Der er en snakken og en leben i flokkene af brogede gæs, for fuglene har travlt, og der opstår jævnligt skænderier og skærmydsler på engen.

Fuglene skal nå at tanke op, så deres runde kroppe har tilstrækkeligt med brændstof i form af fedt til den store gåserejse cirka 3.000 kilometer mod nord.

- Agerø er den vigtigste rasteplads i Danmark om foråret for den arktiske lysbugede knortegås, siger gåseforskeren Preben Clausen fra Danmarks Miljøundersøgelser (DMU), Århus Universitet.

- Forholdene ved Agerø er unikke, fordi de byder knortegæssene på den kombination, de allerhelst vil have i landskabet. Agerø og Stenklipperne rummer de fjordområder med ålegræs, som gæssene fortrækker at æde særligt ved lavvande. Desuden er der på øen kreaturgræssede enge, som er ekstraordinært rige på proteiner om foråret lige inden gæssenes træk mod nord.

- I kraft af sin varierede føderigdom giver Agerø området et perfekt afsæt til trækket sidst på foråret for omkring halvdelen af hele bestanden, siger Preben Clausen.

De fleste steder i Danmark er ålegræsset forsvundet i fjordene og de kystnære områder på grund af forurening med næringsstoffer. Og mange enge bliver ikke

længere brugt som græsningsarealer, så de gror til, eller bliver ligefrem dyrket. Men på sydvesthjørnet af Mors er der altså endnu fugls føde i både fjorden og på engene.

DEN STORE FUGLEKANON

Agerø er ganske enkelt en optimal lokalitet for den lysbugede knortegås, der i "Den store Fuglekanon" er kåret som Danmarks vigtigste fugl, fordi hele Nordøstgrønlands og Svalbards bestand findes her i landet om foråret.

Reservatet Agerø blev i 1982 erhvervet af Fugleværnsfonden, og er dermed et af fondens ældste arealer.

Lige siden er området steget i værdi for Svalbards lysbugede knortegæs, der er en af verdens mest truede gåsebestande.

Biologerne skønner, at der blot findes rundt regnet 7.600 individer i den bestand af lysbugede knortegæs, som yngler i Nordøstgrønland og på Svalbard, øgruppen mellem Norge og Nordpolen.

Da stort set alle gæssene i milde vintre befinder sig i Danmark fra september til slutningen af maj, har vi at gøre med vores vigtigste fugl.

Ligesom Indien har det største globale ansvar for tigeren, fordi dette sjældne rovdyr udelukkende lever i de

indiske skovreservater, så har vi i Danmark et tilsvarende ansvar over for Svalbards lysbugede knortegås.

AGERØ SOM LIVSFORSIKRING

Fugleværnsfonden har taget sin del af ansvaret ved at sikre Agerø som en del af den store livsforsikring til de lysbugede knortegæs.

For besøgende er der specielt i april og maj gode chancer for at få nærkontakt med gæssene om morgenen, når de græsser på engene, og om aftenen, når de flyver til overnatning på holmene og det halvmåneformede rev Stenklipperne ud for Agerø. Da kan man i ly og læ se fuglene fra observationsskjulet, der er indrettet af Fugleværnsfonden.

En dag i slutningen af maj, når vinden går i syd eller sydøst, kommer signalet til den store afgang for de lysbugede knortegæs.

I løbet af en dag forlader stort set alle fuglene deres vinterkvarterer og forårsspisekamre, for med vinden i ryggen at flyve mod deres arktiske ynglepladser i isbjørnenes land.

Da bliver der mere stille for en stund på Agerø.

FØDSELHJÆLPER FOR FUGLEVÆRNSFONDEN

Naturmennesket og ingeniøren Henrik Mørup-Petersen sætter sine fingeraftryk, når han planlægger nye vådområder. Fra sit skrivebord har han givet Nørreballe Nor grundlaget for en varieret rigdom af fugle

AF JAN SKRIVER

Fra den cirka 5.500 år gamle langdysse nær Hesselbjerg på Langeland spejder vi mod syd ud over Nørreballe Nor, hvor en havørn bader få meter fra den nordøstlige bred.

Svømmeænderne er ligeglade, for de kan fornemme, hvornår ørnen er jæger eller bare forfængelig.

Mens langdyssen har ligget solidt på sit højdedrag siden bondestenalderen, har vandfladen i noret taget sine nådesløse kampe med kultiveringen de seneste århundreder.

Nørreballe Nor blev tørlagt i 1883 og derpå drænet. I 1956 blev afvandingen intensiveret ved indførelsen af to kraftige eldrevne pumper, og fra det år og til naturgenopretningen blev noret dyrket som almindelig landbrugsjord. Nu er Nørreballe Nor tilbage. Ikke helt som naturen har skabt det, men som naturmennesket har villet det, og som udviklingen i samfundet og landskabet har gjort det muligt.

Blandt andre takket være ornitologen og akademiingeniøren Henrik Mørup-Petersen er Nørreballe Nor blevet vandfuglenes genskabte terræn.

EKSPERT I FUGLEVENLIGE PROJEKTER

Han har i mange år arbejdet med fuglevenlige projekter for Fugleværnsfonden og på vegne af firmaet Rambøll, som i 43 år har været hans arbejdsgiver.

- Der er ingen byggeopgaver kun naturgenopretninger i min "indbakke" nu om dage, siger 67-årige Henrik Mørup-Petersen, der fortsat er konsulent for det rådgivende firma og for Fugleværnsfonden.

- Nørreballe Nor er det bedste og smukkeste naturprojekt, jeg har bidraget til i min tid som ingeniør, for naturen og fuglene har været med i planlægningen hele vejen igennem, fastslår han.

- I 2004 var noret en drænet og gødet majsmark. I 2005 kom vandet tilbage, og fuglene og floraen kvitterede med det samme. De vilde planter spirede efter få måneder og indrammede et frodigt vådområde med snesevis af fuglearter, hvoraf mange allerede fra år 1 begyndte at yngle på fugleøerne, fortæller ornitologen.

Netop de fire fugleøer er en del af naturforvaltningen i det genskabte vådområde, der egentlig tog afsæt i den nationale Vandmiljøplan II.

Som udgangspunkt skulle Nørreballe Nor genskabes som et af naturens egne renseanlæg, der kunne være med til at mindske forureningen med gødende kvælstof fra det 900 hektar store opland til Tryggelev Nor en kilometer fra Nørreballe.

Beregningerne viste, at en genskabelse af Nørreballe Nor hvert år vil forebygge en udvaskning af 17 tons kvælstof fra landbrugets dyrkede marker til Tryggelev Nor.

Kort og godt fordi vådområder som enge, sumpe og søer kan omsætte skadeligt kvælstof i næringsberiget drænvand til uskadeligt kvælstof på luftform.

Denne del af øvelsen er lykkedes. Nørreballe Nors genfødsel har tilført Tryggelev Nor nyt liv, fordi mindre mængder af næringsstoffer, der kan få algevæksten til at eksplodere, nu ledes med vandet ud i vådområdet på vestkysten af Sydlangeland.

Vandet i Tryggelev Nor er blevet synligt klarere, og det er godt for både planter, fisk og fugle.

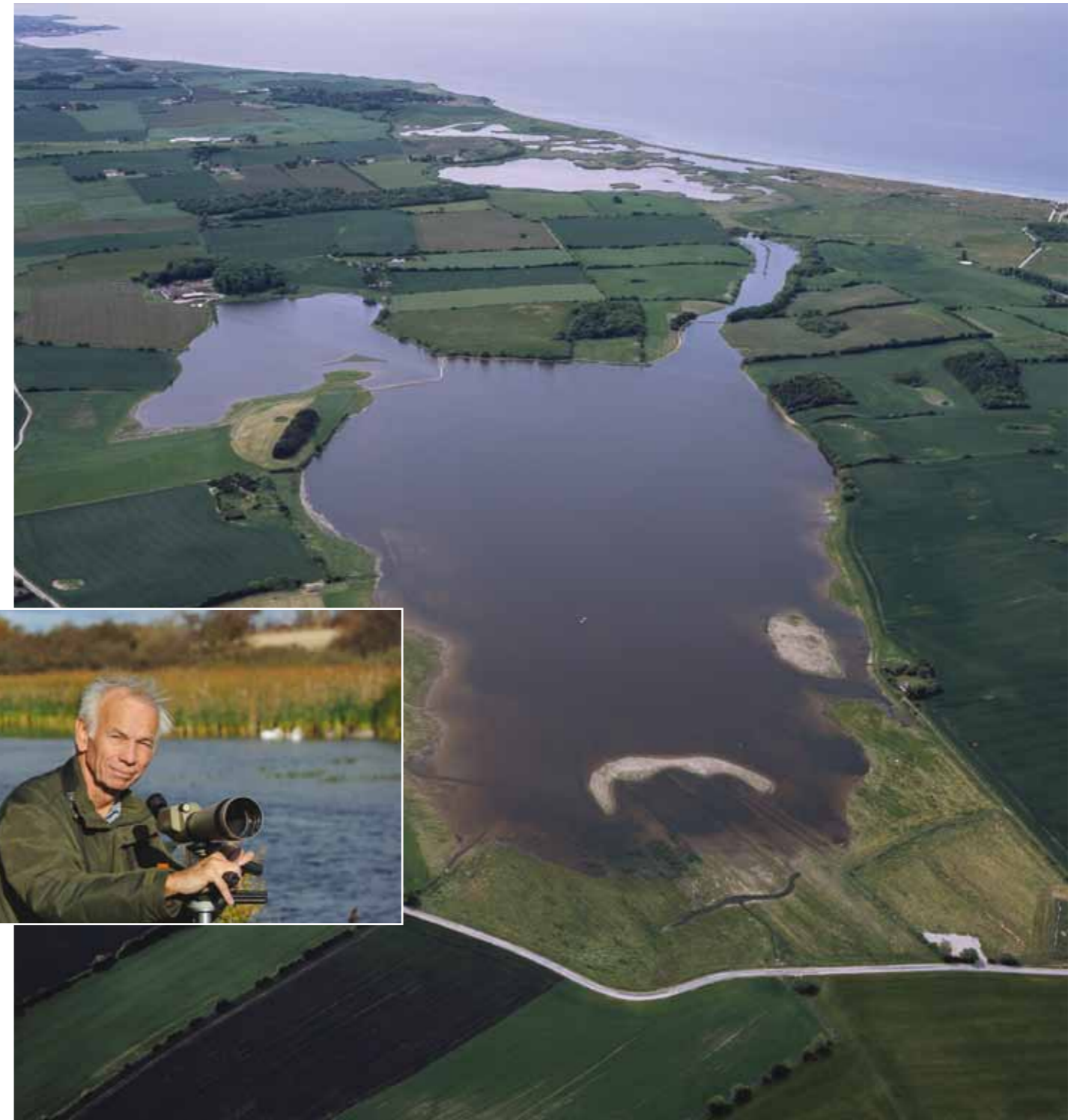
MÅLRETTET ARBEJDE FOR FUGLENE

Fugleværnsfonden ejer i dag både Nørreballe og Tryggelev Nor.

Og den samlede drift af de to nabo-nor er lagt i hænderne på fonden og den frivillige arbejdsgruppe, der sørger for, at stierne og faciliteterne for publikum bliver holdt ved lige, mens nogle af de lave enge bliver græsset af kreaturer og får. På den måde bliver landskabets åbne præg bevaret til glæde for både fæ, folk og fugle.

- Det gode ved Fugleværnsfonden er, at den arbejder målrettet på at skabe de absolut bedste levevilkår for fuglene og for mangfoldigheden i det hele taget. Når tabte vådområder skal genskabes, er det vigtigt at tage fat, hvor det virkelig batter. I Nørreballe Nor har vi både fået et smukt landskab at se på og færdes i, mens der har indfundet sig et væld af arter, og på samme tid har vi gavn timer vandmiljøet, påpeger Henrik Mørup-Petersen, der adværer imod at plante lavtliggende områder til med energipil.

- Udstrakte bevoksninger med pil er ligesom intensivt dyrkede kornmarker grønne ørkener, der ikke levner plads til mangfoldigheden. Tilplantning med energipil er ikke naturgenopretning, men produktion af biobrændsel. Den varierede natur, fuglene og floraen bør altid tænkes ind i sammenhængen, siger Henrik Mørup-Petersen.

Henrik Mørup ved sit smukke Nørreballe Nor. På luftfotoet kan man tydeligt se fugleøerne. Luftfoto: J. K. Winther

FUGLEFRUGTBAR NATURGENOPRETNING

Efter fem år med vand i Nørreballe Nor har ynglefuglene talt deres tydelige sprog om en fuglefrugtbar naturgenopretning.

I foråret og sommeren 2009 ynglede 20 par lappedykkere fordelt på fire arter i noret, og de fire fugleøer har tiltrukket 23 par klyder, 8 par fjordterner, 3 par dværgterner og 40 vadefuglepar som viber, strandkader, præstekraver og rødben. 21 par grågæs slog sig ned og fostrede gæslinger, og for første gang etablerede en lille koloni af hættemåger sig på en af øerne i noret.

Disse små larmende måger fungerer som vagtværn for adskillige andre ynglefugle, så med hættemågens indflyt-

ning er der lagt op til yderligere fremgang i ynglefuglebestandene i Nørreballe Nor.

Der er i høj grad serveret med både fugl og fisk til Nordeuropas største rovfugl, havørnen, som nu også bliver fristet med bedre boligforhold af Fugleværnsfonden.

- Jeg har for fonden designet en redeplatform, der egentlig var tiltænkt et par fiskeørne, men havørneparret på Sydlangeland har været forbi adskillige gange for at se på mulighederne ved Nørreballe Nor.

Nu må vi se, hvem der kommer først, fiskeørnen eller havørnen, smiler Henrik Mørup-Petersen.

FORBUDT FOR RÆVE I ENGFUGLENE'S LAND

Ved broen over Ulvshale Løb til fugleøen Nyord ved Møn er Danmarks første rovdyrspærring ved at blive sat op over landevejen. Det skal være slut med sultne ræve, der sniger sig til at jage sjældne ynglefugle som kobbersnepper og engryler på øen

AF JAN SKRIVER

Det er ikke nok med et skilt, hvor der står "Ræve - adgang forbudt", når vi har at gøre med den vilde danske naturs eneste repræsentant for hundefamilien, den røde ræv. Der skal mere radikale metoder til.

Derfor sætter Skov- og Naturstyrelsen med accept fra Vordingborg Kommune og Foreningen Nyord en såkaldt rovdyrspærre op. Projektet er støttet af midler fra EU's Life Nature pulje.

Spærringen er anbragt ved broen, som leder trafikken fra Ulvshale-området på Møns nordlige spids over på øen Nyord, hvor Fugleværnsfonden har et af sine vigtigste reservater for ynglende engfugle og svømmeænder.

- De senere år er rævene blevet et stigende problem for engens ynglefugle på Nyord, der er Sydøstdanmarks vigtigste lokalitet for store kobbersnepper, engryler, brushøns og svømmeænder som atlingand, skeand og spidsand, siger Søren Ferdinand Hansen, der er biolog i Fugleværnsfonden.

- Der har været så mange ræve på Nyord, at ynglefuglene nogle sæsoner sandsynligvis ikke har fået unger på vingerne. Rovdyrene har året rundt patruljeret på øen, og i fuglenes ynglesæson, hvor engene er et fyldt spisekammer for ræve, er det gået hårdt for sig, siger Søren Ferdinand Hansen.

Nyords bestand af ynglefugle talte i 2009 seks par store kobbersnepper og et halvt hundrede par viber og ligeså mange strandskader.

Engrylen yngler sandsynligvis hvert år i reservatet på Nyord, mens det er mere usikkert, om brushanen er ynglefugl på øen.

- Jeg vil tro, at vi allerede i løbet af foråret 2010 kan fornemme, om rovdyrspærringen har været en gevinst for fuglene på Nyord. Rævebestanden er stor på Ulvshale-halvøen, hvor der ligger et større sommerhusområde. Det er herfra, at rovdryrene sniger sig over broen til engfuglenes land, siger biologen i Fugleværnsfonden.

Sød ser den ud ræveungen, men et problembarn på strandengen.
Foto: Allan Gudio Nielsen

ROVDYRSPÆRRE PÅ BROEN

Broen til Nyord blev bygget i slutningen af 1960'erne. Før den tid måtte ræve svømme til øen over det strømfyldte og dybe Ulvshale Løb.

I det hele taget har brobyggerier mange steder i Danmark hjulpet ræven over på øer, hvor den ikke tidligere var talrig.

Rovdyrspærringen ved Nyord, der tvinger den røde ræv til igen at hoppe i bølgen blå, hvis den vil over på fugleøen, er den første af sin slags i Danmark. Den er designet efter norsk forbillede.

Vi har at gøre med et såkaldt intelligent design. Det vil i dette tilfælde sige, at spærringen - rævebommen om man vil - åbner af sig selv, når der kommer biler, som skal over broen. Åbningen sker ved hjælp af følere i kørebanen.

En ægrøver taget på fersk gerning - her vistnok med et hønseæg. Foto: Jan Skriver

Rævebommen vil være åben om dagen. Det er først, når mørket sænker sig, og rævene gør klar til deres natte-togt, at den intelligente spærring vil træde i karakter og smække i.

Det vil dog næppe være nok med en rævespærre på Nyord, hvis rovdyrbestanden skal holdes nede konstant. Ræven har nemlig etableret sig fast på øen, og selv i disse klimaforandrings-tider kan der en sjælden gang imellem komme is, som vil gøre det muligt for ræve at løbe til Nyord.

NATURPLEJE KAN FOREBYGGE

Fugleværnsfonden vil derfor hver jagtsæson fortsat få en bevæbnet håndsrækning af de lokale jægere i Nyord Jagtforening.

- Vi har et fortrinligt samarbejde med jægerne på øen, som hver vinter regulerer ræve. De seneste sæsoner er der skudt rundt regnet ti ræve på Nyord. Det fortæller noget om rovdyrproblemets omfang, siger Søren Ferdinand Hansen.

Der er lavet adskillige kunstgrave til ræve på Nyord. Rovdyrene flytter ind i disse menneskeskabte grave, hvor de så er lettere at jage, fordi man kan sende en gravhund ned og på kommando genne rævene op til jægerne.

Rævespor i sandet. Foto: Jan Skriver

På baggrund af erfaringerne fra Nyord vil der måske blive anlagt flere kunstgrave nær andre af Fugleværnsfondens arealer, hvor ræve er et stort problem for ynglefuglene.

- Vi ved i dag, at ræven er den væsentligste prædator i den danske kystnatur, så vi kommer ikke uden om at yde den modstand, hvis vi vil fuglene det bedste, fastslår biologen.

- Man kan sagtens lave en naturpleje, som er med til at forebygge store rævebestande. Ræven holder sjældent fast til på vidt åbne enge, men er mere knyttet til tilgroede enge eller rørskov og krat med faste musebestande. Derfor kan man ved hjælp af rydninger, slåning og græsning lave en naturpleje i områder, der støder op til vigtige enge for ynglefugle, som ikke direkte tilskynder ræven til at etablere sig klos op ad fuglereservaterne, siger Søren Ferdinand Hansen, der påpeger, at han har stor respekt for ræven.

Den røde ræv hører til i den danske natur, hvor den er et uundværligt element. Men når rovdryret bliver for talrig og befinder sig på det forkerte fuglested på det forkerte yngletids-

punkt, så må man sige stop.

For eksempel med en rævebom.

HJÆLP MED AT GENSKABE VÅD NATUR OG GIV KLIMAET EN HÅND

For hver hektar vådområde Fugleværnsfonden genopretter, bliver tabet af CO2 mindre.

På den måde bidrager man til at forebygge klimaændringer i retning af vådere og vildere vejr i vores verden

TEKST OG FOTO JAN SKRIVER

I Danmark er vi gode til at kritisere lande, der tillader fældning og afbrænding af regnskov, som øger udledningen af drivhusgassen CO2 til skade for vores fælles klima og klode.

Men på hjemmefronten har vi i århundreder tørlagt, drænet, dyrket og gravet i vores våde natur med det resultat, at kolossale mængder CO2 er blevet udledt.

- Vores vådområder er en form for CO2-banker, fortæller Søren Ferdinand Hansen, Fugleværnsfondens biolog.

- Det våde miljø betyder, at der er iltfattige forhold i jordbunden i moser og enge. Herved bliver der opbygget organisk materiale – tørv om man vil. Organisk materiale består af store mængder kulstof, der bliver omsat til blandt andet CO2, når det brændes af. Det gælder både når processen finder sted i kulkraftværker og brændeovne, men også når vådområder bliver drænet, så der kommer ilt til tørv, siger Søren Ferdinand Hansen.

Disse udledninger på grund af drænedede vådområder figurerer bare ingen steder i det nationale CO2-regnskab.

- Man kan sige, at der ligger mange tusinde års skov bundet i en mose. Når man afvander og dræner moser med tørvejord, bliver tørv iltet og omsat til vand og CO2, der udledes til atmosfæren, ligesom det sker, når regnskoven i troperne fældes og brændes af, siger Henrik Mørup-Petersen, der har været rådgiver for Fugleværnsfonden i en række genopretninger af våde naturområder.

FUGLERESERVATER MED SIDEDEVINST

På den måde har fonden, der har til formål at skabe de bedste levevilkår for vilde fugle, som en miljømæssig sidegevinst ydet sit bidrag til at forebygge de globale klimaændringer, vi alle er midt i.

- Tag nu et område som Nørreballe Nor. Dette vådområde har i 50 år været drænet ved hjælp af pumper, der har sænket grundvandsstanden 1-2 meter, og derved fået jorden til at sætte sig med rundt regnet 1,5 meter, forklarer Henrik Mørup-Petersen.

- I Nørreballe Nor har cirka 60 hektar tidligere vandområde i et halvt århundrede på den måde været scene for en kold forbrænding af tørv.

- Hvert år er der fra det drænedede og dyrkede Nørreballe Nor blevet udledt 6.000 tons CO2 eller totalt 300.000 tons af denne drivhusgas i løbet af områdets epoke som dyrket land, siger Henrik Mørup-Petersen, der har oversat den på sin vis uhåndgribelig størrelse til en nærværende sammenligning.

Udledningen af CO2 fra de 50 års dyrkning af 60 hektar af Nørreballe Nor svarer nemlig til forureningen fra 2.000 personbiler hvert år i et halvt århundrede.

- Moralen er naturligvis, at der er en stor miljømæssig nytteværdi i at genskabe tabte vådområder, for omsætningen af tørvejorden og dermed udledningen af CO2 stopper, når engens eller mosens jord bliver oversvømmet på ny.

- Derfor er det relevant og rimeligt at påpege, at genopretninger af våde naturområder måske bør tælles med i regnskabet for Danmarks reduktion af drivhusgasser, for man giver helt kontant klimaet en håndsrækning ved at lade den våde natur få øget spillerum, fastslår Henrik Mørup-Petersen.

FUGLEVÆRNSFONDENS

- 1 NIVÅ BUGT**, Nordsjælland (2008)
8 hektar strandeng
- 2 VASERNE**, Nordsjælland (1999)
14 hektar sø, ellesump, skov og krat
- 3 GUNDSØMAGLE SØ**, Nordsjælland (1984)
60 hektar sø, rørskov, skov og krat
- 4 RAVNSTRUP SØ**, Sydsjælland (1983)
9,5 hektar sø, rørskov og mose
- 5 ÆGHOLM**, nord for Møn (1969)
1,8 hektar kystfugleø
- 6 NYORD**, v. Møn
(1971, 1989, 1990, 1991, 2001)
186 hektar strandeng og strandrørsump
- 7 BARUP SØ**, Nordfalster (1988)
26 hektar rørskov, sø og krat
- 8 SAKSFJED/HYLLEKROG**, Sydlolland
(1995) 163 hektar løvskov, strandeng,
strandfælled og klit
- 9 NAKSKOV INDREFJORD**, Vestlolland
(1987) 10 hektar rørskov og sø
- 10 TRYGGELEV NOR**, Sydlangeland
(1975, 1981, 1997, 2004)
170 hektar sø, rørskov, eng og krat
- 11 GULSTAV MOSE**, Sydlangeland
(1971, 1976) 7 hektar rigkær
- 12 ROHOLM**, Odense Fjord (1978)
1 hektar kystfugleø
- 13 BØJDEN NOR**, Sydvestfyn (1980)
14 hektar strandeng og brakvandsvig
- 14 SØGÅRD MOSE**, Sønderjylland (1986)
16,7 hektar hedemose
- 15 SØLSTED MOSE**, Sønderjylland
(1993, 1994, 1996) 80 hektar hedemose
- 16 STORMENGENE**, Rømø (1991, 1994)
35 hektar strandeng
- 17 STUBBE SØ**, Djursland (2002)
24 hektar eng, overdrev og skov
- 18 BØVLING KLIT**, Vestjylland (1979, 1983)
6,5 hektar strandeng
- 19 AGERØ**, Mors (1982, 2002)
27,5 hektar strandeng
- 20 RÅBJERG MOSE**, Nordjylland (1991)
0,5 hektar hedemose

FUGLEVÆRNSFONDEN

Dansk Ornitologisk Forening

Vesterbrogade 138 - 140

1620 København V

Telefon: 33 28 38 39

Telefax: 33 31 24 35

e-mail: fvf@dof.dk

Hjemmeside: www.fugleværnsfonden.dk

Layout: XTERN DESIGN

Tryk: Narayana Press, Gylling

RESERVATER

